

Частина 1

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРИНЦИПИ, СИСТЕМА, ДЖЕРЕЛА

Тема 1

ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ. НАДДЕРЖАВНІ ТА МІЖДЕРЖАВНІ ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ- ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 1.1. Передумови європейської інтеграції

Промова Вінстона Черчилля (1946 р.). У своїй промові в Цюріхському університеті прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль закликав до створення Сполучених Штатів Європи. Першим кроком на шляху до об'єднаної Європи мало стати партнерство Франції, Великої Британії та Німеччини. Хоча пропозиція Черчилля так і не була реалізована, саме вона стала першою передумовою появи Європейського Союзу.

Заснування Ради Європи (1949 р.). Засновниками цієї міждержавної політичної організації були Бельгія, Велика Британія, Данія, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Франція та Швеція (на сьогодні її членами є 47 держав). Головними керівними органами цю-

го об'єднання є Комітет ЄС і Парламентська Асамблея. Штаб-квартира Ради Європи розташована в м. Страсбурзі (Франція). Раду Європи засновано з метою захисту прав людини та верховенства права; зміцнення та розширення демократії й співробітництва на всьому континенті; створення єдиних стандартів суспільної та законотворчої практики держав-членів; підвищення європейської самосвідомості, що базується на загальноєвропейських цінностях різних культур.

План Робера Шумана (1950 р.). Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман проголосив, що об'єднання Європи є головною передумовою миру та стабільності у світі, і воно потребує передусім припинення тривалої ворожнечі між Францією та Німеччиною. У зв'язку з цим він запропонував створити франко-німецьке співтовариство вугілля та сталі, до якого зможуть приєднатися інші європейські держави.

§ 1.2. Створення Європейських Співтовариств

Договір про Європейське Співтовариство вугілля і сталі (1951 р.). Так план Р. Шумана призвів до появи Договору про Європейське Співтовариство вугілля і сталі. Державами-засновницями цього Співтовариства стали Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція.

Договір передбачав формування спільного ринку в сфері вугільної та сталеливарної промисловості. Несумісними із спільним ринком визнавалися імпорتنі та експортні збори і мита, інші дії, що мали еквівалентний ефект, а також кількісні обмеження на рух товарів. Заборонялась дискримінація щодо виробників, покупців і споживачів. Договір установив, що Співтовариство є юридичною особою і створює спеціальні інститути: Вищий керівний орган, Спеціальну Раду ЄС, Загальну асамблею та Суд.

Договір про Європейське Економічне Співтовариство (Договір про Співтовариство) та Договір про Європейське Співтовариство з атомної енергії (Договір про Євроатом 1957 р.). Головною метою Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) є «створення спільного ринку та координація економічної політики держав-членів, розвиток економіки, посилення стабільності, послідовне підвищення життєвого

рівня та зближення держав-членів» (ст. 2 Договору про Співтовариство). Це досягається шляхом зниження митних зборів та квот на експорт й імпорт товарів у межах Співтовариства, введення спільних митних тарифів і спільної економічної політики щодо третіх країн, усунення серед держав-членів ЄС перешкод пересування осіб, руху послуг і капіталу, забезпечення вільної конкуренції на спільному ринку, прийняття спільної сільськогосподарської та транспортної політики, поступове наближення національних законодавств держав-членів, а також їх економічної, валютної, фіскальної та соціальної політики. Договір закріпив принцип субсидіарності, а також заборонив дискримінацію юридичних і фізичних осіб на підставі їх зв'язку з тією чи іншою державою-членом (тобто громадянства, реєстрації тощо). Договір про створення Співтовариства встановив майже таку ж інституційну структуру Співтовариства, що й в Європейському Співтоваристві вугілля і сталі.

Метою Євроатому є підвищення життєвого рівня в державах-членах і розвиток взаємообміну з іншими країнами шляхом створення необхідних умов для розвитку атомної промисловості (ст. 1 Договору про Євроатом). Для досягнення цієї мети Євроатом повинен: розвивати дослідницьку роботу та поширювати технічні знання, розробляти єдині норми безпеки для захисту здоров'я робітників своїх атомних підприємств і всього населення, спрощувати інвестиційний режим та заохочувати ініціативу підприємств,

створювати умови для проведення фундаментальних досліджень у галузі атомної енергетики, стежити за регулярним і справедливим постачанням для споживачів Співтовариства ядерного палива та руди.

Створення Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) (1960 р.). Велика Британія не була готова до обмеження свого державного суверенітету настільки, щоб приєднатися до Договору про Співтовариство. Натомість вона запропонувала створити зону вільної торгівлі в Європі, де не було б внутрішніх тарифних бар'єрів, проте питання про торгівлю з державами, які не входять до цієї зони, вирішувалось кожною державою самостійно.

ЄАВТ було засновано Австрією, Великою Британією, Данією, Ірландією, Норвегією, Португалією та Швецією.

Велика Британія, Данія, Норвегія та Ірландія подали заявки на вступ до ЄЕС (1961 р.).

Норвегія подає заявку на вступ до ЄЕС (1962 р.).

Президент Франції Шарль Де Голль накладає вето на членство Великої Британії в ЄЕС (1963 р.).

Укладення Договору, який об'єднав Ради і Комісії трьох Співтовариств (ЄЕС, Європейського Співтовариства вугілля та сталі та Євроатому) відбулося у 1965 р.

Велика Британія, Данія, Норвегія та Ірландія вдруге подають за явку на вступ до ЄЕС (1967 р.).

Президент Франції Шарль де Голль вдруге накладає вето на членство Великої Британії в ЄЕС (1967 р.).

Створення Митного Союзу між державами-членами ЄЕС (1968 р.). У документах Митного Союзу передбачалося скасування тарифів і кількісних обмежень між державами-членами, заміна національних внутрішніх тарифів на спільні зовнішні тарифи.

Підписання Договору про набуття членства в ЄЕС Великої Британії, Данії, Ірландії та Норвегії (1972 р.).

Норвегія не ратифікувала Угоду про набуття членства в ЄЕС згідно з результатами проведеного з цього питання загальнонаціонального референдуму (1972 р.).

Набуття членства в ЄЕС Великою Британією, Данією та Ірландією (1973 р.).

Набуття членства в ЄЕС Грецією (1981 р.).

Перші прямі вибори до Європейського Парламенту (1979 р.).

У 1985 р. Європейська Рада затверджує програму, яка передбачає завершення формування Внутрішнього ринку Співтовариства до грудня 1992 р.

Єдиний Європейський Акт (ЄЄА) (1986 р.). ЄЄА є модифікацією трьох попередніх установчих договорів Співтовариств і містить угоду держав-членів про запровадження спільної європейської закордонної політики, яка закладає юридичну основу для європейської політичної кооперації.

Метою ЄЄА було завершення формування Внутрішнього ринку Співтовариства, який визначався як «простір без внутрішніх кордонів, у якому гарантується свобода руху товарів і капіталу, пересування осіб» до 31 грудня 1992 р. Для підвищення ефективності процедури прийняття рішень в ЄЕС рішення Ради ЄС ЄЕС стали прийматися кваліфікованою більшістю. ЄЄА також передбачає тісніше залучення Європейського Парламенту до законотворчого процесу: йому надано право накладати вето на рішення щодо прийняття в ЄЕС нових членів.

Закріплено так звану процедуру «комітології», згідно з якою Рада ЄС ЄЕС отримала право делегувати частину своїх повноважень Комісії ЄЕС на певних умовах.

Набуття членства в ЄЕС Іспанії та Португалії (1986 р.).

§ 1.3. Створення Європейського Союзу

Договір про Європейський Союз (Маастрихтський Договір) (1992 р.). Метою Європейського Союзу (ЄС) є створення економічного та валютного союзу, зокрема запровадження єдиної валюти, проведення спільної політики в галузі закордонних справ і безпеки, встановлення єдиного громадянства ЄС, співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ. Новими напрямками діяльності ЄЕС (назву Європейського Економічного Співтовариства Маастрихтським Договором було змінено на Європейське Співтовариство (далі за текстом – Співтовариство) стали: освіта, культура, охорона здоров'я, захист прав споживачів та трансєвропейська мережа комунікацій. Зросла роль Європейської Ради, що визначає основні напрями політичної діяльності ЄС.

Договір про Європейський Союз затвердив триопорну структуру ЄС (схема 1):

Європейське Співтовариство (раніше – Європейське Економічне Співтовариство, Європейське Співтовариство з атомної енергії та Європейське Співтовариство вугілля та сталі) (розділи 2, 3, 4);

Співробітництво в галузі закордонних справ і безпеки (розд. 5);

Співробітництво з юстиції та поліції в кримінальних справах (розд. 6) (назву змінено за Амстердамським Договором. Попередня назва – Співробітництво в галузі юстиції та внутрішніх справ).

Згідно з Договором про ЄС діяльність Співтовариства регулюється наддержавним законодавством Співтовариства. Співробітництво в другій та третій опорах (англ. *pillars*) відбувається шляхом міжурядової співпраці держав-членів (схема 1).

Договір про створення Європейського Економічного Простору (ЄЕП) (1992 р.). Цей Договір був укладений між країнами ЄАВТ та державами-членами ЄС. Договір про ЄЕП розглядався як еквівалент членства і мав інтегрувати економіки країн ЄАВТ до ЄС, не надаючи їм права участі в роботі його інститутів.

Самміт глав держав-членів ЄС у Копенгагені (1993 р.). На цьому зібранні держави-члени ЄС проголосили, що країни Центральної та Східної Європи, з якими підписано угоди про асоціацію, можуть у майбутньому стати членами ЄС, та встановили критерії, за якими буде оцінюватися готовність держави-кандидата вступити до ЄС.

Підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами у Люксембурзі (16 червня 1994 р.).

Набуття членства в ЄС Австрії, Фінляндії та Швеції (1995 р.).

Україна стала членом Ради Європи (1995 р.).

Амстердамський Договір (1997 р.) встановлює принципи «прозорості» та «відкритості» ЄС. Таким чином, рішення в рамках ЄС мають прийматися максимально відкрито і бути наближеними до громадян ЄС. Проголошуються принципи поваги прав людини, демократії та верховенства права, на яких ґрунтується ЄС і дотримання яких є умовою для вступу до нього. До ст. 2 Договору про Співтовариство включено нові завдання Співтовариства: забезпечення високого рівня зайнятості населення і забезпечення «свободи, безпеки та справедливості».

Однією з найбільш суттєвих змін, внесених до Договору про Співтовариство, є віднесення частини питань, що раніше регулювалися в третій опорі (*співробітництво з юстиції та поліції в кримінальних справах*), до першої опори (*Співтовариство*) та включення їх до розділу, що розглядає вільне пересування осіб: візи, імміграція, надання притулку, співпраця у цивільних справах. Амстердамський Договір також інтегрував Шенгенські домовленості про візову політику для громадян інших країн¹ у законодавство Співтовариства, завдяки чому було усунуто дублюючі структури у механізмі роботи Європейського Союзу.

Початок переговорів про членство в ЄС з Кіпром, Польщею, Словенією, Угорщиною та Чехією (1998 р.).

В одинадцяти державах-членах ЄС 1 січня 1999 р. було введено єдину грошову одиницю – євро – у безготівковий обіг.

Набуття юридичної сили Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (1 березня 1998 р.).

*Концепція розвитку (Agenda) 2000 (1999 р.)*² ЄС визначає країни Центральної та Східної Європи, з якими він готовий розпочати пере-

¹ Докладніше див. про Шенгенську Угоду тему 18.

² Agenda 2000 (COM (97) 2000 final).

говори про членство в ЄС (Болгарія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Румунія, Угорщина, Чехія).

На самміті глав держав-членів Європейського Союзу в Гельсінкі Європейська Рада ухвалює Спільну стратегію ЄС щодо України (1999 р.).

Ніццький Договір (2001 р.) став необхідним кроком у підготовці ЄС до майбутнього розширення. Перспектива вступу нових членів до ЄС вимагала негайних структурних реформ Європейського Парламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії. Між іншим, було збільшено загальну кількість місць у Європейському Парламенті, але водночас зменшено їх кількість для кожної окремої держави-члена. Крім того, суттєвих змін зазнала система прийняття рішень Радою ЄС – був збільшений перелік питань, які вирішуються представниками держав-членів кваліфікованою більшістю голосів. Запроваджені до установчих договорів ЄС зміни дозволили державам, що приєдналися до ЄС після 2003 р., брати участь у керуванні Співтовариством та ЄС на рівні з іншими державами-членами.

Європейський Конвент (2001 р.). У м. Лаакен (Бельгія) Європейська Рада прийняла Декларацію про майбутнє ЄС, яка відкрила шлях до подальших реформ інституційного та конституційного устрою ЄС. Було створено Європейський Конвент – тимчасовий міжурядовий орган для підготовки проекту Конституційного Договору ЄС. Головою Конвенту було призначено колишнього президента Франції Валері Жискара д'Естена.

Європейський Конвент складався зі 105 членів, зокрема до його складу увійшли представники голів або урядів держав-членів та держав-кандидатів ЄС, посланці від національних парламентів держав-членів та держав-кандидатів, представники Європейського Парламенту, Європейської Комісії, Економічного та соціального комітету, Комітету регіонів.

У дванадцяти державах-членах ЄС з 1 січня 2002 р. в обіг було введено готівкові євро (банкноти та монети).

Набули чинності Акти вступу до ЄС Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини, Чехії (2003 р.).

Європейський Конвент ухвалив проект Конституційного Договору ЄС (2003).

Започатковано Європейську політику сусідства (2003 р.), яка стоєть відносин між ЄС та країнами-сусідами. Головною метою Євро-

пейської політики сусідства є поширення загальноєвропейських цінностей поміж «тісного кола друзів»¹. Вона полягає у наданні певних стимулів у обмін на виконання відповідних вимог і реалізується через Плани дій, які приймаються окремо щодо кожної країни-сусіда. Політика сусідства поширюється на: Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменію, Грузію, Єгипет, Ізраїль, Йордан, Ліван, Лівію, Марокко, Молдову, Палестинську Автономію, Сирію, Туніс та Україну. Плани дій було укладено ще не з усіма країнами-сусідами, але Європейська політика сусідства передбачає їх укладення в майбутньому. Такі плани дій визначатимуть конкретні спільні завдання, етапи і строки їх реалізації у сферах політичних, соціально-економічних, ринкових реформ, торгівлі, юстиції та внутрішніх справ, енергетики, транспорту, культури тощо.

Прийняття Закону України від 18 березня 2004 р. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Головними завданнями загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС є забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, створення правової бази для інтеграції України до ЄС тощо. Метою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є досягнення відповідності правової системи України правовій системі ЄС (*acquis communautaire*) з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього.

Закон визначає *acquis communautaire* як правову систему ЄС, включаючи рішення судових органів ЄС, та передбачає поетапне прийняття і впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства ЄС².

Підписання Конституційного Договору ЄС у м. Рим (Італія) головами урядів держав-членів ЄС (2004 р.). Цей документ включав всі існуючі установчі угоди ЄС та Хартію основних прав ЄС. Після набрання чинності Конституційним Договором ЄС усі попередні джерела первинного права ЄС були замінені на єдиний кодифікований акт – Конституційний Договір ЄС.

Основною новацією Конституційного Договору ЄС стала заміна незграбної триопорної структури ЄС на єдиноопорну, хоча спеціальні

¹ Комюніке Європейської Комісії «Широка Європа-Сусідство» (COM (2003) 104 final).

² Докладніше див.: Петров Р. А. Поняття «*acquis communautaire*» у праві Європейського Союзу // Право України. – 2003. – № 9. – С. 142–146.

міждержавні сфери зовнішньої політики, безпеки і юстиції та кримінальної поліції було збережено. Крім того, було усунуто колізії між Договором про ЄС та Договором про Співтовариство шляхом визначення міжнародної правосуб'єктності ЄС. Для вступу в дію Конституційного Договору ЄС була необхідність його ратифікації всіма державами-членами ЄС. 30 травня 2005 р. громадяни Франції висловились проти ратифікації Конституційного Договору ЄС, а 2 червня 2005 р. негативне ставлення до ратифікації було висловлено за результатами референдуму у Нідерландах. Станом на 1 січня 2007 р. Конституційний Договір ЄС ратифікували 15 держав-членів ЄС (Австрія, Бельгія, Греція, Естонія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Німеччина, Словаччина, Словенія та Угорщина).

Затверджено План дій Україна-ЄС (2005 р.). Підписання Плану дій Україна-ЄС 21 лютого 2005 р. підкреслило новий рівень відносин між Україною та Співтовариством. Цей План мав на меті зміцнення стратегічного партнерства та передбачав, зокрема, спільні дії з наближення законів України до стандартів ЄС, а також з дотримання прав людини, впровадження ринкової економіки, стабільного розвитку, подолання бідності тощо. Він також передбачав збільшення фінансової допомоги Україні з боку Співтовариства.

Рада ЄС виключила Україну зі списку країн з неринковою економікою в антидемпінговому законодавстві ЄС¹.

Вступ до ЄС Болгарії та Румунії (2007 р.).

13 грудня 2007 р. підписання главами держав-членів ЄС Договору про Реформи (Лісабонський Договір) у м. Лісабон (Португалія).

Лісабонський Договір фактично переносить головні положення та новели Конституційного Договору ЄС до установчих договорів ЄС. Таким чином, на відміну від Конституційного Договору ЄС, який мав на меті консолідацію усіх установчих договорів ЄС, Лісабонський Договір їх просто доповнив. Для подальшого застосування Лісабонський Договір міститиме перехресні посилання на існуючі установчі договори ЄС. Зокрема, Лісабонський Договір скасовує Європейське Співтовариство та надає Європейському Союзу статус міжнародної організації та юридичної особи, посилює роль Європейського Парламенту та національних парламентів держав-членів, скасовує трипор-

¹ Див: Регламент 2117/2005 Ради ЄС, який доповнює Регламент 384/96 про захист проти демпінгового імпорту з країн-не членів ЄС від 21 грудня 2005 р. (О. J. 2005 L340).

ну структуру ЄС, встановлює посаду Президента Європейської Ради тощо.

У вересні 2008 р. Україна і ЄС розпочали переговори про Угоду про асоціацію і поглиблену зону вільної торгівлі. Ця Угода замінить Угоду про Партнерство і Співробітництво, дія якої продовжується щорічно з 2008 р.. Передбачається, що метою Угоди про асоціацію між Україною і ЄС буде створення зони поглибленої вільної торгівлі між Україною і ЄС, зміцнення співробітництва у політичній і економічній сферах, доступ українських суб'єктів підприємницької діяльності до внутрішнього ринку ЄС, а також адаптація українського законодавства до права ЄС.

В листопаді 2009 р. набув чинності Порядок денний асоціації між ЄС та Україною. Цей документ замінює План дій Україна-ЄС, та визначає напрями співробітництва та пріоритети реформ з метою підготовки України до набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Зокрема, такі реформи покликані посилити повагу до верховенства права та прав людини; пришвидшити реформу судової системи; забезпечити прозорість та демократичну відповідальність влади; активізувати боротьбу з корупцією; участь громадян у публічному прийнятті рішень в Україні; вжиття заходів із підготовки України до створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС та поглибленої інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС паралельно з впровадженням відповідних елементів *acquis communautaire*.

3 грудня 2008 р. Європейська Комісія запропонувала ініціативу «Східне Партнерство» для східних країн – сусідів (Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови та України). «Східне Партнерство» передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію цих країн до ЄС та поступову лібералізацію візового режиму.

3 листопада 2009 р. Лісабонський Договір було ратифіковано останньою з 27 держав – членів ЄС – Чеською Республікою. Таким чином, Лісабонський Договір набув юридичної сили 1 грудня 2009 р. 19 листопада 2009 р. першим Президентом Європейської Ради було обрано колишнього прем'єр-міністра Бельгії Германа ван Ромпея, а першим Високим представником ЄС із загальної зовнішньої політики і політики безпеки – британського політика, баронеси Кетрін Ештон.

22 листопада 2010 р. в Брюсселі Україні було надано План дій щодо запровадження безвізового режиму для короткотермінових поїздок громадян України до держав-членів ЄС. План дій передбачатиме такі

заходи з боку України: запровадження паспортів з біометричними даними; посилення заходів боротьби з нелегальною міграцією; удосконалення управління кордонами; приведення національного законодавства та політики надання притулку у відповідність до міжнародних стандартів у цій сфері; поглиблення міжнародно-правової взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків та торгівлею людьми.

2 березня 2012 р. 25 держав-членів ЄС підписали Договір про стабільність, координацію і управління в економічному і валютному союзі, який встановлює обов'язок держав-членів ЄС значно посилити бюджетну дисципліну шляхом контролю над дефіцитом національного бюджету. Договір набере чинності в разі його ратифікації 12 державами-членами «зони євро».

30 березня 2012 р. в Брюсселі парафовано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, 19 липня 2012 р. було парафовано розділ Угоди про глибоку і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною і ЄС. 28 листопада 2013 р. тодішній Президент України Віктор Янукович попри масові протести в Україні відмовився підписувати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС на саміті Східного Партнерства у Вільнюсі (Литва).

21 березня 2014 р. в Брюсселі відбулося підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Повний текст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС було підписано Президентом України Петром Порошенком 27 червня 2014 р. та Президентом Європейської Ради Германом ван Ромпеем, Президентом Європейської Комісії Хосе Мануелем Баррозу та головами всіх держав-членів ЄС. 16 вересня 2014 р. відбулася синхронна ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Верховною Радою України і Європейським Парламентом.

6 квітня 2016 р. відбувся консультативний референдум стосовно ратифікації королівством Нідерланди Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. 61 відсоток від 32% громадян Нідерландів, які брали участь в референдумі, проголосували проти ратифікації Угоди. 19 квітня 2016 р. Парламент Нідерландів відхилив ініціативу з вимогою до уряду негайно відкликати закон про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Нідерланди вважали, що Угода має на меті надання безпекових гарантій та повного членства України в ЄС. Їм пояснили, що це не так, але парламент Нідерландів ратифікував Угоду

про асоціацію з Україною аж у травні 2017 р. після перемоги проєвропейських партій у парламентських виборах у березні того року.

23 червня 2016 р. відбувся референдум щодо виходу Великої Британії з ЄС. У референдумі взяли участь 71.8% громадян Великої Британії, з яких 48% висловились за залишення країни в ЄС, 52% підтримали вихід Великої Британії з ЄС.

11 червня 2017 р. запроваджено безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом (в рамках «Шенгенської зони»).

1 вересня 2017 р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула повної юридичної чинності після її ратифікації парламентами усіх 28 держав-членів ЄС.

Контрольні питання

1. З якою метою було створено ЄЕС та ЄС?
2. Що розуміється під триопорною структурою ЄС?
3. Які зміни до установчих договорів ЄС були запроваджені Амстердамським та Ніщцьким договорами?
4. Як змінився конституційний та інституційний устрій ЄС після вступу в дію Лісабонського договору?
5. Яка історія підписання і набуття юридичної сили Угоди про асоціацію між Україною та ЄС? Які політичні і юридичні труднощі пов'язані з цим процесом?